

PIOTR KROPKA, *RUDZICA. DZIEJE WIOSKI I PARAFII
OD ZAŁOŻENIA DO CZASÓW WSPÓŁCZESNYCH*,
TOWARZYSTWO MIŁOŚNIKÓW RUDZICY,
RUDZICA 2013, SS. 378

W ostatnich latach ukazało się wiele monografii poświęconych poszczególnym miejscowościom na Śląsku Cieszyńskim. Wszystkie są ważne z punktu widzenia historii lokalnej, przynoszą także interesujące informacje, które można uwzględnić w publikacjach szerszej ujmujących różne zagadnienia. Poziom tych monografii jest bardzo zróżnicowany. Z jednej strony mamy prace „kronikarskie”, których autorzy nawet nie zadali sobie trudu odwiedzenia archiwum, z drugiej opracowania naukowe, poprzedzone rozległą i nieraz imponującą kwerendą. Do drugiej grupy można zaliczyć między innymi napisane przez zespoły autorskie dzieje Cieszyna, Mostów koło Jabłonkowa i Ustronia, a także monografie autorstwa Idziego Panica (Górki Wielkie i Małe), Janusza Spyry (Wisła) i Wojciecha Kiełkowskiego (Chybie, Frelichów)¹. Wśród nich należy też umieścić recenzowaną książkę poświęconą historii Rudzicy, która wyszła spod pióra Piotra Kropki.

Rudzica, wieś położona w gminie Jasienica (pow. bielski), nie doczekała się wcześniej swojego opracowania, nie licząc książeczki Jana Gustyna o historii parafii² oraz pracy magisterskiej Jolanty Mżyk „Kościół i wieś parafialna Rudzica. Dzieje od połowy XVII wieku do końca XIX wieku”, opartej głównie na źródłach kościelnych. Monografia Piotra Kropki, absolwenta historii na Uniwersytecie Śląskim w Katowicach i członka Towarzystwa Miłośników Rudzicy, stanowi owoc jego sześcioletnich badań i jest pierwszą książką, której celem było wyczerpujące przedstawienie dziejów tej wioski.

Piotr Kropka przeprowadził rozległą kwerendę archiwalną. Wykorzystał między innymi materiały z Archiwów Państwowych w Katowicach, Bielsku-Białej i Cieszynie, a także z archiwów czeskich (Zemský archiv v Opavě, Státní okresní archiv Karviná). Dużym plusem jest też skorzystanie ze źródeł kościelnych – z Parafii Narodzenia Jana Chrzciciela w Rudzicy i z Archiwum Archidiecezjalnego w Katowicach.

¹ *Dzieje Cieszyna od pradziejów do czasów współczesnych*, red. I. Panic, t. 1–3, Cieszyn 2010; *Ustroń 1305–2005*, t. 1, red. I. Panic, Ustroń 2005; t. 2, red. L. Szkaradnik, K. Szkaradnik, Ustroń 2007; J. Al Saheb, R. Jež, D. Pindur, P. Pindurová, *Mosty u Jablunkova včera a dnes / Mosty koło Jabłonkowa wczoraj i dziś*, wyd. 2, Český Těšín 2014; I. Panic, *Dzieje Górek Wielkich i Małych*, Cieszyn [2005]; J. Spyra, *Wisła. Dzieje beskidzkiej wsi do 1918 roku*, Wisła 2007; W. Kiełkowski, *Chybie. Dzieje gminy od czasów najdawniejszych do współczesności*, Chybie 2009; idem, *Dzieje Frelichowa*, Jastrzębie-Zdrój 2013.

² J. Gustyn, *Siedem wieków parafii Rudzica*, Rudzica 2000.

cach. Autor sięgnął też po różnego rodzaju zestawienia statystyczne, dotyczące lat od połowy XIX wieku obficie czerpał z miejscowej prasy. Literatura przedmiotu nie ogranicza się do publikacji z zakresu historii regionalnej i lokalnej. Piotr Kropka nie raz próbuje przedstawić wydarzenia z przeszłości Rudzicy na szerszym tle. Minusem jest pominięcie nowszych publikacji z zakresu historiografii regionalnej, zwłaszcza najnowszej syntezy dziejów regionu *Dzieje Śląska Cieszyńskiego od zarania do czasów współczesnych* pod redakcją Idziego Panica (pierwszy tom ukazał się w 2009 r.).

Układ książki jest typowy dla monografii miejscowości. Pierwszy rozdział traktuje o geografii, a następnie o poszczególnych okresach w dziejach wsi, przy czym podrozdziały tworzone są według kryterium rzeczowego, a nie chronologicznego. Im bliżej czasów współczesnych (i im więcej źródeł), tym rozdziały skupiają się na coraz mniejszych odcinkach czasu.

W rozdziale *Średniowieczne dzieje Rudzicy* Autor omówił etymologię nazwy wioski oraz jej historię do 1528 roku (data zgonu księcia Kazimierza II w dziejach Śląska Cieszyńskiego jest umownie traktowana jako data graniczna między średniowieczem a epoką nowożytną). Do tego fragmentu wkradły się pomyłki (np. wbrew twierdzeniom Autora w 1000 roku nie ustanowiono biskupstwa w Płocku, s. 49), które jednak nie mają znaczenia dla głównego wyводу.

W kolejnym rozdziale Autor przedstawia historię Rudzicy od XVI do XVIII wieku, kiedy znajdowała się ona w rękach szlacheckich. Kreśląc ogólny obraz reformacji na Śląsku Cieszyńskim, za starszą literaturą błędnie podaje, że Jan z Pernsteinu, który do około 1545 roku był regentem małoletniego księcia Waclawa III Adama, propagował wyznanie luteranckie na terenie Księstwa Cieszyńskiego (s. 58, 89). W świetle nowszych ustaleń taka teza, delikatnie mówiąc, jest trudna do obronienia³.

Przedstawiając szlacheckich właścicieli Rudzicy, wymienia Rudolfa Sobka, który miał w 1674 roku zostać sędzią, w 1693 roku hetmanem ziemskim Księstwa Cieszyńskiego, a umrzeć w 1703 roku (s. 70). W literaturze podawane są też inne daty tych faktów, odpowiednio: 1670 (objęcie godności sędziego ziemskiego), 1683 (objęcie godności starosty ziemskiego) i 1698 (zgon)⁴.

Polemizując ze stereotypowym przedstawieniem pańszczyzny, Autor zwraca uwagę, że „szlachcic często zostawał ojcem chrzestnym dzieci chłopskich” (s. 79). Takie sytuacje zdarzały się, także na Śląsku Cieszyńskim, chociaż nie powiedziałbym, że było to częste zjawisko. Tutaj aż prosiło się, aby zweryfikować tę informację na podstawie ksiąg metrykalnych parafii w Rudzicy i podać konkretne przykłady⁵.

Dobrym pomysłem było wyliczenie najbogatszych gospodarzy (siedlaków) z Rudzicy z drugiej połowy XVIII wieku; szkoda, że Autor nie podał dokładnej daty tego spisu i nie uwzględnił właścicieli mniejszych gruntów (s. 78). Obecnie genealogia

³ Por. I. Panic, *Śląsk Cieszyński w początkach czasów nowożytnych (1528–1653)*, Cieszyn 2011 (*Dzieje Śląska Cieszyńskiego od zarania do czasów współczesnych*, red. I. Panic, t. 3), s. 257–264, gdzie dalsze wskazówki bibliograficzne.

⁴ W. Gojniczek, *Kopiarz majątku ziemskiego w Pruchnej z początku XVIII wieku*, „Archiwa i Archiwalia Górnos Śląskie” 2008, t. 1, s. 84, przyp. 108.

⁵ J. Londzin, *Kościół drewniany na Śląsku Cieszyńskim*, Cieszyn 1932, s. 287, podaje, że najstarsze metryki parafii w Rudzicy pochodzą z 1729 roku.

jest najpopularniejszym przejawem zainteresowania przeszłością, dlatego zamieszczenie różnego rodzaju list mieszkańców z dawnych epok sprawia, że książka stanowi ciekawą lekturę dla większej grupy czytelników. Z tego powodu dużym plusem jest wykaz nazwisk mieszkańców Rudzicy, odnotowanych w księgach metrykalnych pod koniec XVIII w. (s. 84), czy też zamieszczenie w dalszej części książki listy gospodarzy rudzickich z lat 1835–1845 (s. 134–135).

Kolejny rozdział traktuje o latach 1802–1918. Datę początkową wyznacza nabywanie Rudzicy przez Komorę Cieszyńską, a końcową rozpad monarchii austro-węgierskiej. W opisie wydarzeń dotyczących całego regionu znalazło się kilka pomyłek. Założona w 1885 roku organizacja nazywała się Macierz Szkolna dla Księstwa Cieszyńskiego, a nie Macierz Szkolna dla Śląska Cieszyńskiego (s. 158). W 1909 roku Józef Koźdoń, lider Śląskiej Partii Ludowej, wygrał wybory do Sejmu Krajowego w Opawie, a nie do Rady Państwa w Wiedniu (s. 112; prawidłowo na s. 160). W 1900 roku uczestnikiem spotkania przedwyborczego Związku Śląskich Katolików był Jerzy Cienciąła, robotnik z Końskiej, a nie „dr Jerzy Cienciąła” (s. 159). W wyborach w 1907 roku kandydatem do Rady Państwa w Wiedniu był Jan, a nie Józef Sztwierz (s. 160).

Można uzupełnić listę wójtów Rudzicy z czasów austriackich o Józefa Stryczka, który został wybrany w 1882 roku i prawdopodobnie pełnił swój urząd do 1885 roku⁶. Jeśli chodzi o historię szkolnictwa, to nauczyciel Józef Tomanek urodził się w 1862, a nie w 1861 roku (s. 128, przyp. 147).

Narrację ożywiają historie na temat przestępstw, których dopuszczano się na terenie wioski. Autor zamiast pełnego nazwiska przestępcy podaje jedynie pierwszą literę (s. 123–124), podobnie w kolejnym rozdziale o okresie międzywojennym (s. 214), co tym dziwniejsze, że w źródłach, z których korzystał, nazwiska padają (np. wymieniony na s. 214 Józef Sz. to Józef Sznapka).

Kolejne dwa rozdziały zostały poświęcone odpowiednio dwudziestoleciu międzywojennemu i okresowi od 1939 roku. Szczególnie wartościowe są fragmenty dotyczące niemieckiej okupacji i opisy zachowań czerwonooarmistów, którzy w 1945 roku mordowali mieszkańców wioski, oparte w większości na relacjach ustnych.

Pojawiły się nieścisłości w przypisach. Przykładowo, Szymański, autor *Nauk pomocniczych historii*, miał na imię Józef, a nie Jan (s. 42, przyp. 100), a Władysław Konopczyński w 1982 roku nie mógł być redaktorem *Polskiego Słownika Biograficznego* (s. 75, przyp. 143). Do pracy wkradły się też literówki (np. s. 90 – Katarzyna Sydomia, zamiast Sydonia Katarzyna; s. 102 – Urbacz, zamiast urbarz; s. 103 – rok 786, zamiast 1786; s. 118 – Rydecki, zamiast frydecki; s. 203 – Polarczyk, zamiast Palarczyk).

Powyższa lista niedociągnięć, czasami drugo- lub trzeciorzędnych, może sprawiać wrażenie, że książka jest zła. Tymczasem jest to dobre opracowanie. Piotr Kropka przeprowadził obszerną kwerendę, a mając do dyspozycji tak obfity materiał, nie sposób uniknąć pomyłek. Otrzymaliśmy bogatą faktograficznie, świetnie udokumen-

⁶ Archiwum Państwowe w Katowicach Oddział w Bielsku-Białej, Bezirkshauptmannschaft in Bielitz, sygn. 888, s. 53; sygn. 890, s. 105.

towaną monografię Rudzicy. Książkę czyta się dobrze; momentami wręcz wyczuwa się pasję, z jaką Autor podchodzi do tematu.

Jak każda historia miejscowości, monografia Rudzicy jest skierowana przede wszystkim do lokalnej społeczności, ale w gąszczu szczegółów znajdują się i takie, które mogą wykorzystać badacze interesujący się szerszymi zagadnieniami (np. przejawami pobożności w XVIII wieku czy losami polskich żołnierzy w armii austriackiej w czasie I wojny światowej).

Michael Morys-Twarowski